

Religieus erfgoed

in het
Maasland

Religieus erfgoed in het Maasland

Tastbare herinneringen aan geloof in Oss en omstreken

Streken zoals het Maasland, waar zand en klei elkaar raken, zijn al vele eeuwen aantrekkelijke plaatsen om te wonen. De Maas zorgde hier voor vruchtbare weidegronden, terwijl de hogere gebieden bos en beschutting boden. De mensen die in dit gebied hun thuis hadden én hebben, beleefden én beleven hier uiteraard ook hun spiritualiteit.

Het vroege Maasland

De prehistorische Maaslanders begroeven hun doden op de hogere zandgronden, onder grafheuvels; het prominente Vorstengraf van Oss is zelfs de grootste grafheuvel van Nederland. Met de Romeinen kwam een andere geloofsbelevens, die ook zijn tekenen heeft nagelaten. Archeologen vinden hier nog steeds tal van graven uit de Romeinse tijd. Bij Kessel, daar waar Maas en Waal dicht bij elkaar stromen, stond zelfs een Romeinse tempel.

Na deze tijd volgde de kerstening van deze streek. Rond het jaar 1000 had het christendom vrijwel overal zijn intrede gedaan. Praktisch ieder dorp in het Maasland had inmiddels een kerk. In sommige plaatsen in de regio zijn ook vandaag nog van zulke oude kerken te zien. De toren van de Sint-Jan de Doperkerk van Neerlangel, gebouwd in de elfde eeuw, is zelfs de oudst overgebleven romaanse toren van Noord-Brabant.

Een nieuwe tijd

Met de Reformatie en de Nederlandse Opstand in de zestiende eeuw, kwamen de geloofsstrubbelingen ook naar deze regio. Pas na de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) brak een periode van relatieve rust en vrede aan. Alleen was het katholieke geloof in grote delen van het Maasland verboden. Brabant had geen hertog meer, maar werd voortaan rechtstreeks bestuurd door de Staten-Generaal in Den Haag. Die bepaalden dat alleen het protestantse geloof in hun 'Staats-Brabant' beleden mocht worden.

De katholieke Maaslanders waren voortaan aangewezen op stiekeme kerken, vaak verstopt in grote boerenschuren. Of ze gingen naar het Land van Megen of het Land van Ravenstein, een soort onafhankelijke ministaatjes, waar in de zeventiende en achttiende eeuw nog wel geloofsvrijheid voor de katholieken was. Verschillende kloosterordes uit het "bezette" deel van Brabant vestigden zich dan ook in deze vrije gebieden. De Sint-Annakapel van Koolwijk werd in de tijd van Staats-Brabant bijvoorbeeld veel bezocht door katholieken uit het Maasland, omdat deze dicht tegen de grens van het vrije Land van Ravenstein met het 'bezette' Brabant was gebouwd.

Megen en Ravenstein maken inmiddels deel uit van de gemeente Oss, maar de grote kloosterdichtheid die we nu nog

vinden in deze eens onafhankelijke landjes is een direct gevolg van de geloofsvrijheid die er vroeger was. Een unieke situatie, zowel in het voormalige Staats-Brabant, als in het huidige Noord-Brabant.

Herwonnen geloofsvrijheid

Megen en Ravenstein waren weliswaar vrij, maar in het deel van deze streek dat in de zeventiende en achttiende eeuw direct onder Haagse gezag viel, werden de kerkgebouwen van de katholieken afgenomen en overgedragen aan de protestanten. Vaak bestond die tweede groep uit slechts een handjevol mensen, eigenlijk veel te weinig om een kerkgebouw goed te onderhouden. Toch waren katholieken in plaatsen als Oss, Geffen en Berghem nu aangewezen op stiekeme kerken, vaak grote boerenschuren die dan dienst deden als kerk. Ook midden in het centrum van Oss, aan de Wal, stond vroeger zo'n schuilkerk.

Toen Napoleon hier de baas was, zo rond 1800, kwam er een einde aan de scheve situatie van heel weinig protestanten in een veel te grote kerk en juist veel katholieken in een schuurkerk. Zo ook in Oss. De Fransen gaven de katholieken hun Grote Kerk weer terug en nu moesten de protestanten hier voortaan 'achter de wallen' hun geloof belijden. Zij zetten op de plek van de schuilkerk een mooi, nieuw kerkje neer dat er nog tot 1966 heeft gestaan.

Ook in Lith moest de kerk eigenlijk worden teruggegeven aan de katholieken, maar deze was inmiddels zo vervallen dat de katholieke Lithenaren hun oude kerk niet terug hoefde; het restant was niet veel meer waard en bovendien te klein. Daarom mochten de protestanten de kerk voortaan huren en kregen de Lithse katholieken een nieuwe kerk.

De negentiende eeuw was in meerdere opzichten een tijd van herwonnen geloofsvrijheid. De Fransen onder Napoleon zorgden voor de grootste ommekeer, maar ook in decennia daarna zou het geloof, en dan met name de opbloei van het katholicisme in een periode die we nu het 'Rijke Roomse Leven' noemen, een groter stempel gaan drukken op deze streek.

Veel middeleeuwse dorpskerken werden in de tweede helft van de negentiende eeuw omgevormd tot – voor die tijd – moderne kerkgebouwen. Soms werden ze zelfs helemaal afgebroken en volledig vervangen door een nieuw ontwerp. De horizon van het Maasland is daarom bezaaid met negentiende-eeuwse kerkspitsen. Ook de stad Oss kreeg in die tijd een nieuwe Grote Kerk. En de Zusters van Liefde en Fraters van Tilburg stichtten er nieuwe kloosters. Het Leonardusgesticht van de Zusters is ondertussen al gesloopt, maar pal naast de Osse stadskerk, in de Begijnenstraat, staat nog steeds het voormalige Fratershuis.

Ook de joodse gemeenschap is voor deze regio van betekenis geweest. Verschillende van de grote Osse fabrieken zijn ontstaan uit joodse familiebedrijven. In onder meer Lith en Oss hebben jaren synagogen gestaan. De Tweede Wereldoorlog heeft echter ook in deze streek de joodse bevolking zwaar getroffen. In Oss staat nog een synagoge, al is deze niet meer als geloofshuis in gebruik, en er zijn nog twee joodse begraafplaatsen te vinden: eentje aan de Hescheweg en één aan het Kraaijeven, nabij Geffen. Die laatste is mogelijk zelfs de oudste joodse begraafplaats van Noord-Brabant.

Religieus Oss, nu en in de toekomst

De huidige gemeente Oss komt qua grondgebied bijna overeen met het Maasland. Deze regio is een openluchtmuseum, met tastbare herinneringen aan een rijk en roerig verleden. We hebben hier maar liefst 244 rijksmonumenten en 328 gemeentelijke monumenten. Oss behoort hierdoor bij de grotere monumentengemeenten van het land; hier zijn bijvoorbeeld meer rijksmonumenten te vinden dan in Eindhoven. Onder die Osse monumenten bevinden zich zo'n 60 kerken en kloosters. Een aantal daarvan is al omgebouwd tot particuliere locaties, van de pastorie in Maren-Kessel en de Lodewijkskerk in Oijen tot klooster Bethlehem in Haren en de gereformeerde kerk in Oss.

1 Sint-Lambertuskerk - Pastoor Roesweg 2, Maren-Kessel.

De meeste kerken en kloosters in Oss zijn nu nog in gebruik als religieuze plekken, maar voor sommige is het de vraag hoe lang die religieuze functie nog intact blijft. En wat doen we als gemeenschap dán met dit bijzondere erfgoed?

2 Mariakapel
Velmerweg/Achterstraat, Maren-Kessel.

3 Mariakapel
Meester van Coothstraat 37, Lith.

4 Sint-Lambertuskerk
Antoon Coolenplein 5, Lith.

5 Heilig hart beeld
Antoon Coolenplein 1, Lith.

6 Heilig hart beeld.
Prelaat van Bergplein 5, Lithoijen.

7 Kloostercomplex - Prelaat van Bergplein 3-5, Lithoijen.

8 Sint Remigiuskerk - Prelaat van de Bergplein 8, Lithoijen.

GEFFEN

9 Mariakapel
Veldstraat/Kapellaan, Geffen.

10 Heilige Maria Magdalenakerk
Kerkstraat 10, Geffen.

11 Heilig hart beeld
Kloosterstraat 2, Geffen.

12 Kloosterkapel
Kloosterstraat 7, Geffen.

OIJEN

13 Heilig hart beeld.
Oijense Bovendijk/ Bernhardweg, Oijen.

14 Mariabeeld - Pastoor van de Weerdstraat/Singel, Teeffelen.

15 Sint Benedictuskerk - Pastoor van de Weerdstraat 9, Teeffelen.

16 Heilige Geest kerk - Berghemseweg 4, Oss.

17 Voormalige Synagoge
Koorstraat 1, Oss.

18 Heilig Hart beeld
Berghemseweg, Berghem.

19 Onze Lieve Vrouw Onbevleekt Ontvangen Kerk - Kerkstraat 15, Oss.

20 Synagoge
Oude Kerkstraat 12, Oss.

21 Heilig Hart Kerk - Kromstraat 107, Oss.

22 Oss Ulu Moskee
Watertorenstraat 1, Oss.

23 Wegkruis
Hescheweg/ Joannes Zwijssenlaan, Oss.

24 Ümmet Moskee - Coornhertstraat 9, Oss.

25 Wilibrordusputje - Wilibrordusweg 81, Oss.

26 Ziekenhuiskapel Anna/Bernhoven - Johannes zwijnsenlaan 121, Oss.

27 Wegkruis
Linnenplein/Vlasgaard, Oss.

28 Wegkruis
Oijenseweg/Orseleindstraat, Oss.

29 Paaskerk - Wethouder van Eschstraat 165, Oss.

MACHAREN

30 Odradakapel
Einde Hoefstraat, Macharen.

31 Sint Petrus Bandenkerk - Dorpstraat 1 / Kerkstraat 3, Macharen.

MEGEN

32 St. Anna Kapel
Kapelstraat, Megen.

33 Sint Servatiuskerk
Schoolstraat 1, Megen.

34 Kapel der Zeven Weeën
Kapelstraat 51, Megen.

35 Klooster Sint Antonius van Padua.
Kloosterstraat 6, Megen.

36 Heilig bruurke van Megen - In het Franciscanen klooster: Kloosterstraat 6, Megen.

37 Klooster Sint-Josephsberg - Clarastraat 2, Megen.

HAREN

38 Sint Lambertuskerk
Kerkplein 7, Haren

39 Heilig Hart beeld
Kerkplein, Haren.

40 Klooster Bethlehem - Kerkplein 4, Haren.

BERGHEM

41 St. Willibrorduskerk
St. Willibrordusstraat 40, Berghem.

42 Kloostercomplex - St. Wilibrordusstraat 49, Berghem.

43 Wegkruis
Burgemeester van Erpstraat/Hareneweg,
Berghem.

44 Sint Laurentiuskerk
Maasdijk 79, Dieden.

45 Sint Willibrorduskerk
Maasdijk 69, Demen.

46 Sint Michaelskerk - Hoogstraat 36, Deursen-Dennenburg.

47 Kapel van Sint Antonius en Sint Rochus
Rondestraat 26, Deursen-Dennenburg.

48 Sint Vincentiuskerk
Laagstraat 16, Demen.

49 Sint-Annakapel - Koolwijksestraat 5, Koolwijk.

50 Sint Jan de Doperkerk - St. Jansstraat 2, Neerlangel.

51 St. Lucia kerk - St. Luciastraat 1, 5371 AS Ravenstein.

52 Sint Josephkapel
St. Luciastraat 3, Ravenstein.

53 Garnizoenskerk - Servestraat 1, Ravenstein.

54 Sint Lambertuskerk - Hamstraat 1, Huisseling.

55 Klooster van de H. Henricus - Kloosterstraat 5, Herpen.

56 Sint Sebastianus basiliek - Rogstraat 2, Herpen.

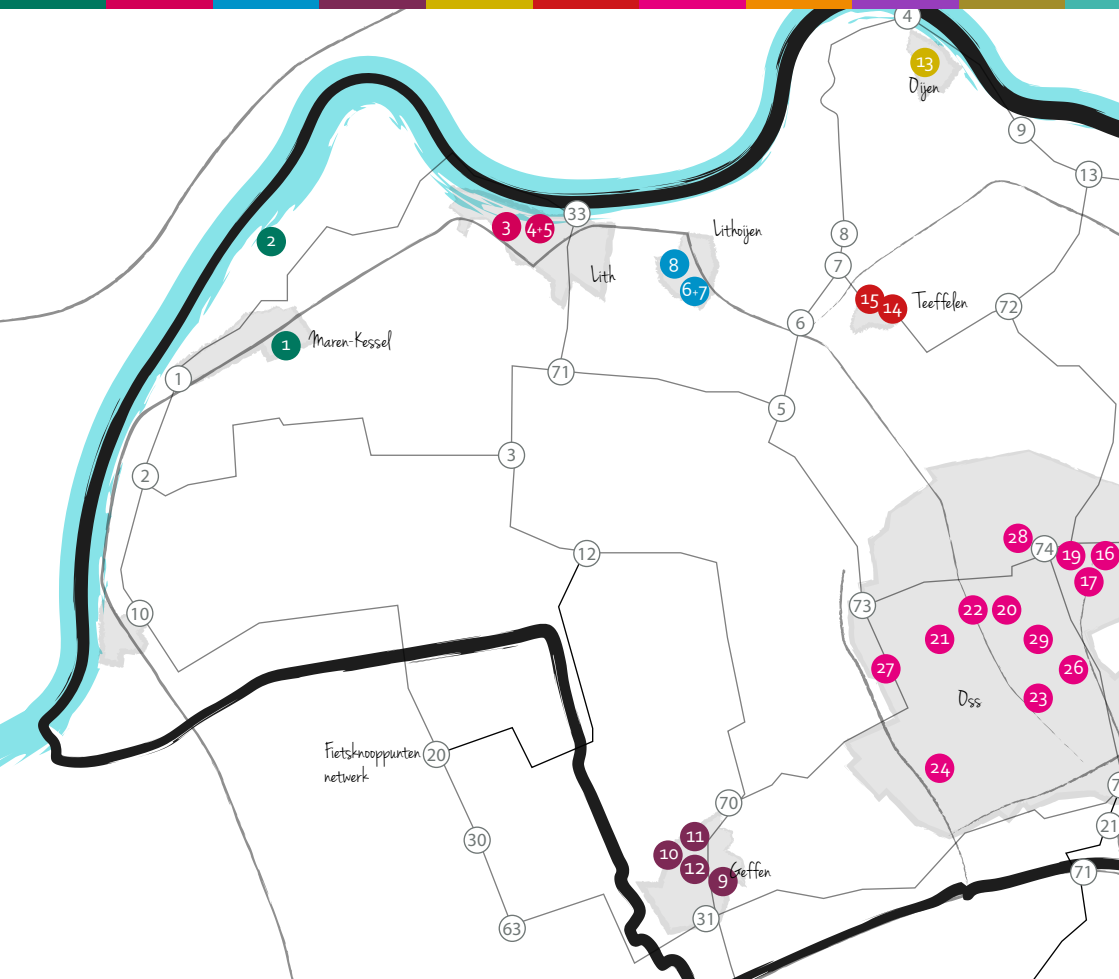
57 Sint Victor kerk - Maasdijk 19, Neerloon.

58 Heilig hart beeld - Loonsestraat/Maasdijk, Neerloon.

59 Sint Antonius Abt - Kerkstraat 20, Overlangel.

● Maren-Kessel

1. Sint-Lambertuskerk
Pastoor Roesweg 2
2. Mariakapel
Velmerweg/Achterstraat

● Lith

3. Mariakapel
Meester van Coothstraat 37
4. Sint-Lambertuskerk
Antoon Coolenplein 5
5. Heilig hart beeld
Antoon Coolenplein 1

● Lithoijen

6. Heilig hart beeld
Prelaat van Bergplein 5
7. Kloostercomplex
Prelaat van Bergplein 3-5
8. Sint Remigiuskerk
Prelaat van de Bergplein 8

● Geffen

9. Mariakapel
Veldstraat/Kapellaan
10. Heilige Maria Magdalenakerk
Kerkstraat 10

11. Heilig hart beeld

Kloosterstraat 2

12. Kloosterkapel

Kloosterstraat 7

● Oijen

13. Heilig hart beeld

Oijense Bovendijk/Bernhardweg

● Teeffelen

14. Mariabeeld

Pastoor van de Weerdstraat/
Singel

15. Sint Benedictuskerk

Pastoor van de Weerdstraat 9

● Oss

16. Heilige Geest kerk

Berghemseweg 4.

17. Voormalige Synagoge

Koornstraat 1

18. Heilig Hart beeld

Berghemseweg

19. Onze Lieve Vrouw Onbevlekt

Ontvangen Kerk

Kerkstraat 15

20. Synagoge

Oude Kerkstraat 12, Oss.

21. Heilig Hart Kerk

Kromstraat 107

22. Oss Ulu Moskee

Watertorenstraat 1

23. Wegkruis

Hescheweg/Joannes Zwijsenlaan

24. Ümmet Moskee

Coornhertstraat 9

25. Wilibrordusputje

Wilibrordusweg 81

26. Ziekenhuiskapel Anna/Bern-

hoven

Johannes zwijsenlaan 121

27. Wegkruis

Linnenplein/Vlasgaard

28. Wegkruis

Oijenseweg/Orseleindstraat

29. Paaskerk

Wethouder van Eschstraat 165

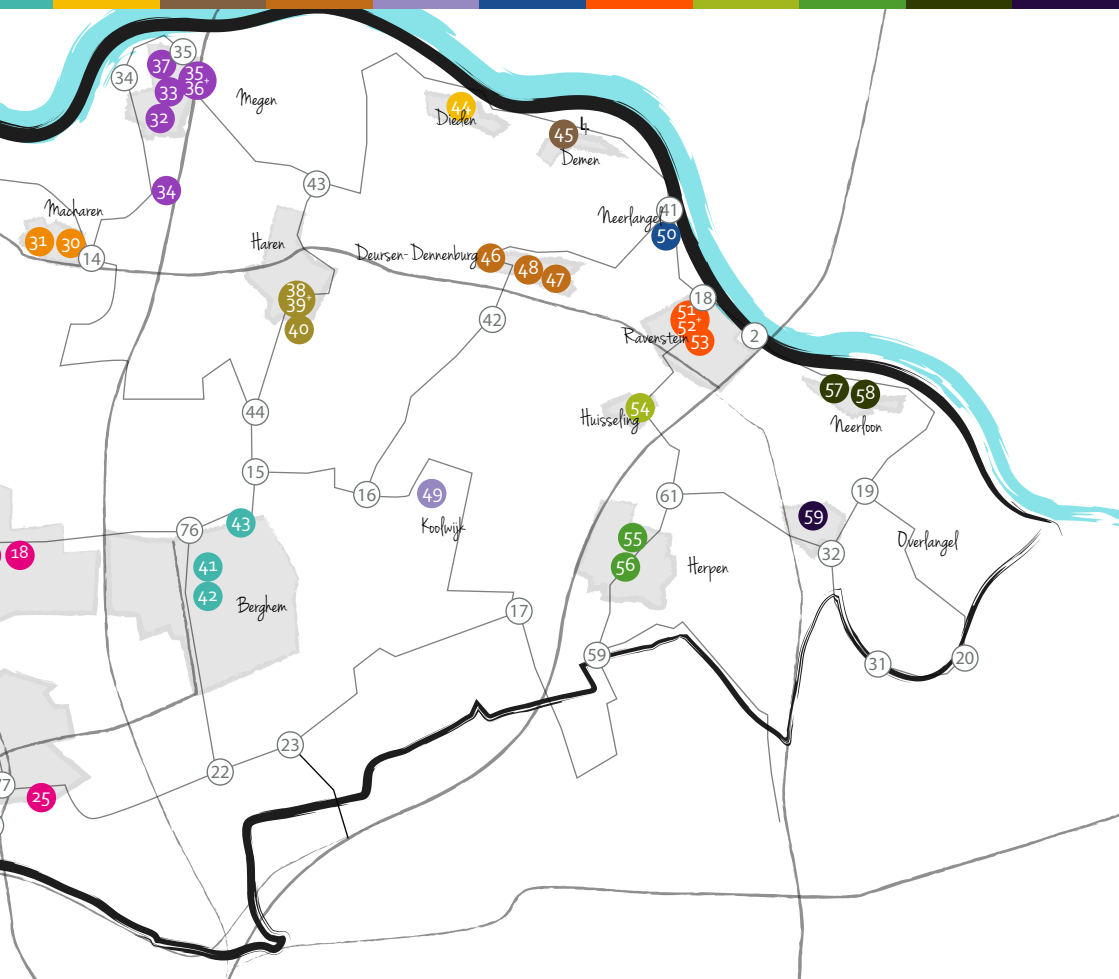
● Macharen

30. Odradakapel

Einde Hoefstraat

31. Sint Petrus Bandenkerk

Dorpstraat 1 / Kerkstraat 3

● Megen

- 32. St. Anna Kapel
Kapelstraat
- 33. Sint Servatiuskerk
Schoolstraat 1
- 34. Kapel der Zeven Weeën
Kapelstraat 51
- 35. Klooster Sint Antonius van Padua
Kloosterstraat 6
- 36. Heilig bruurke van Megen
In het Fransiscanen klooster:
Kloosterstraat 6
- 37. Klooster Sint-Josephsberg
Clarastraat 2

● Haren

- 38. Sint Lambertuskerk
Kerkplein 7
- 39. Heilig Hart beeld
Kerkplein
- 40. Klooster Bethlehem
Kerkplein 4

● Berghem

- 41. St. Willibrorduskerk
St. Willibrordusstraat 40

42. Kloostercomplex

St. Willibrordusstraat 49

43. Wegkruis

Burgemeester van Erpstraat/
Harenseweg

● Dieren

- 44. Sint Laurentiuskerk
Maasdijk 79

● Demen

- 45. Sint Willibrorduskerk
Maasdijk 69

● Deursen-Dennenburg

- 46. Sint Michaelskerk
Hoogstraat 36
- 47. Sint Vincentiuskerk
Laagstraat 16
- 48. Kapel van Sint Antonius en Sint
Rochus Rondstraat 26

● Koolwijk

- 49. Sint-Annakapel
Koolwijksestraat 5

● Neerlangel

- 50. Sint Jan de Doperkerk
St. Jansstraat 2

● Ravenstein

- 51. St. Lucia kerk
St. Luciastraat 1

- 52. Sint Josephskapel
St. Luciastraat 3

- 53. Garnizoenskerk
Servestraat 1

● Huisseling

- 54. Sint Lambertuskerk
Hamstraat 1

● Herpen

- 55. Klooster van de H. Henricus
Kloosterstraat 5

- 56. Sint Sebastianus basiliek
Rogstraat 2

● Neerloon

- 57. Sint Victor kerk
Maasdijk 19

- 58. Heilig hart beeld
Loonsestraat/Maasdijk

- 59. Sint Antonius Abt
Kerkstraat 20

● Overlangel

- 59. Sint Antonius Abt
Kerkstraat 20

Samenstelling: Birgit Beatsen, Jan-Willem van
Zoelen, gemeente Oss

Tekst: Jurgens Pigmans, stadsarchief Oss

Foto's: René Nelissen, gemeente Oss

Vormgeving en print: Vormgeving &
Publicatie, gemeente Oss

Juni 2019

